

คู่มือ

การจัดการความรู้ด้านการวิจัย

“แนวทางในการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปี 2567

คำนำ

การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research: CBR) เป็นกระบวนการศึกษาที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดปัญหา วิเคราะห์ข้อมูล และสร้างแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม การวิจัยลักษณะนี้จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และยังสามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตระหนักถึงความสำคัญของการบูรณาการองค์ความรู้ทางวิชาการกับการพัฒนาสังคมผ่านการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสร้างผลกระทบในวงกว้าง คู่มือ "แนวทางในการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้คณาจารย์และนักวิจัยในคณะบริหารธุรกิจสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผน ออกแบบ และดำเนินโครงการวิจัยที่ตอบโจทย์ความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เนื้อหาในคู่มือฉบับนี้ครอบคลุมแนวคิดพื้นฐานของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น หลักการและแนวปฏิบัติที่ดี ตลอดจนแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยและแนวทางในการบริหารจัดการโครงการให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ทั้งนี้ หวังว่าคู่มือฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อคณาจารย์และนักวิจัยในการพัฒนางานวิจัยที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกแก่ชุมชน รวมถึงเป็นแนวทางในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

คณะกรรมการจัดการความรู้

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สารบัญ

หน้า

ส่วนที่ 1	บทนำ.....	6
1.1	ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	6
1.2	วัตถุประสงค์ของคู่มือ.....	6
1.3	กลุ่มเป้าหมายของคู่มือ	7
ส่วนที่ 2	แนวคิดของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น.....	8
2.1	ความหมายและหลักการของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	8
2.1.1	ความหมายของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น.....	8
2.1.2	หลักการของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	9
2.2	ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	11
2.3	ระดับของ PAR สำหรับการวิจัย	13
2.4	ประโยชน์ของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อสังคมและเศรษฐกิจชุมชน	14
2.5	ประโยชน์ของการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับนักวิชาการ/นักวิจัย	19
ส่วนที่ 3	กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น.....	20
3.1	การกำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการของชุมชน	20
3.2	การสร้างความร่วมมือกับภาคีระดับพื้นที่	22
3.3	การออกแบบวิธีการวิจัยให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น	24
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม	27
3.5	การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล	29
3.6	การนำเสนอผลการวิจัยและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่.....	31
ส่วนที่ 4	แนวทางการจัดการและกองทุนสนับสนุน	34
4.1	แหล่งทุนสำหรับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	34
4.2	แนวทางการเขียนข้อเสนอขอทุน.....	35
4.2.1	การศึกษากรอบการวิจัยและแผนงานของสถาบัน	35

4.2.2	การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และคุณสมบัติที่กำหนด	36
4.2.3	การเลือกประเภทโครงการที่เหมาะสม.....	36
4.2.4	การจัดทำข้อเสนอโครงการอย่างครบถ้วน	37
4.2.5	การปฏิบัติตามขั้นตอนการส่งข้อเสนอโครงการ	37
4.3	การบริหารโครงการวิจัยให้มีประสิทธิภาพ	38
ส่วนที่ 5	กรณีศึกษาการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	40
5.1	ตัวอย่างโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ.....	40
5.2	บทเรียนที่ได้จากการดำเนินการวิจัยในบริบทต่างๆ	43
ส่วนที่ 6	แหล่งที่มาและอ้างอิง.....	45

รายชื่อคณะกรรมการด้านการดำเนินการจัดการความรู้ ด้านการวิจัย

ประจำปีการศึกษา 2567

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

1. รองคณบดีฝ่ายประกันคุณภาพการศึกษา		ประธานกรรมการ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธรรมศักดิ์	ค่ายเทศ	รองประธานกรรมการ
3. รองศาสตราจารย์สมพล	ทุ่งหว้า	กรรมการ
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สนิหนุช	นิยมศิลป์	กรรมการ
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประไพทิพย์	ลือพงษ์	กรรมการ
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิไลพรรณ	ตาริขกุล	กรรมการ
7. นายกิตตินาท	นุ่นทอง	กรรมการ
8. นางปริญญารณ	พจน์อริยะ	กรรมการ
9. นางสาวพัชรารณ	พรหมมินทร์	กรรมการ
10. นายพิทยุตม์	โตข้า	กรรมการ
11. นายปฐิม	ศรีสวัสดิ์	กรรมการ
12. นางสาวชินนภา	นิลสนธิ	กรรมการ
13. นางสาวอรุณบุษย์	หล้าสมบูรณ์	กรรมการ
14. นางสาวรังสินันท์	ห้วงน้ำ	กรรมการและเลขานุการ
15. นางสาวอังศุมาลิน	อินปลอด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
16. นางสาวกานต์มณี	ชูฤทธิ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
17. นางสาวสรันยภัทร	ลพสันเทียะ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

แนวทางปฏิบัติที่ดี
ของการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ส่วนที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) เป็นแนวทางการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การออกแบบการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล ไปจนถึงการวิเคราะห์และใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน การวิจัยลักษณะนี้เกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่าความรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ต่างจากการวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ทางทฤษฎีเป็นหลัก การวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างนักวิจัยและชุมชน ลดช่องว่างระหว่างองค์ความรู้ทางวิชาการและองค์ความรู้พื้นถิ่น อีกทั้งยังสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองไปพร้อมกับกระบวนการวิจัย ความสำคัญของ CBR ยังอยู่ที่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจและสังคมระดับฐานราก โดยเฉพาะในบริบทของคณะบริหารธุรกิจที่สามารถนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของคู่มือ

คู่มือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้คณาจารย์ในคณะบริหารธุรกิจสามารถนำแนวคิดและกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) ไปประยุกต์ใช้กับงานวิจัยของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการแบ่งปันองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักวิจัยและชุมชน โดยวัตถุประสงค์หลักของคู่มือฉบับนี้ ประกอบด้วย

1. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์มีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถออกแบบและพัฒนากระบวนการวิจัยที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ

2. เพื่อรวบรวมแนวทางปฏิบัติที่ดี ตัวอย่างกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จ และแนวทางการบูรณาการการวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับศาสตร์ด้านบริหารธุรกิจ ทำให้คณาจารย์สามารถนำองค์ความรู้ไปปรับใช้กับงานวิจัยของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เพื่อผลักดันให้เกิดการบูรณาการการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน โดยส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย ชุมชน และภาคธุรกิจ เพื่อให้ผลลัพธ์ของงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในระยะยาว

1.3 กลุ่มเป้าหมายของคู่มือ

คู่มือแนวทางการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมี กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ คณาจารย์ในคณะบริหารธุรกิจ ที่สอนในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้แก่ *สาขาการจัดการ (Management) สาขาการเงินและการธนาคาร (Finance and Banking) สาขาการตลาด (Marketing) สาขาการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ (Advertising and Public Relations) สาขาการจัดการธุรกิจบริการ (Service Business Management) สาขาบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) สาขาธุรกิจระหว่างประเทศ (International Business) และสาขาการท่องเที่ยว (Tourism)* โดยมุ่งหวังให้สามารถนำแนวคิดและกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) ไปปรับใช้ในงานวิจัยของตนเอง และพัฒนางานวิจัยที่เชื่อมโยงกับบริบทของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ

ส่วนที่ 2

แนวคิดของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2.1 ความหมายและหลักการของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2.1.1 ความหมายของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) หมายถึง กระบวนการวิจัยที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่การกำหนดปัญหา ออกแบบวิธีการศึกษา การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ผล ไปจนถึงการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน การวิจัยลักษณะนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการ แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับ 6 แนวคิดหลัก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. CBR ในฐานะเครื่องมือวิจัยที่ทำงาน "เพื่อ/โดย/ของ" ชุมชน (For/By/Of the Community) ซึ่งสะท้อนถึงปรัชญาของการวิจัยที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การออกแบบวิธีการวิจัย ไปจนถึงการนำผลลัพธ์ไปใช้จริง นอกจากนี้ Positioning ยังครอบคลุมถึงความเชื่อมโยงกับแนวทางการวิจัยและพัฒนา (R&D) หรือการออกแบบและวิจัย (D&R) ซึ่งมุ่งหวังให้ผลลัพธ์ของการวิจัยสร้างความเปลี่ยนแปลงที่มีคุณค่าในเชิงปฏิบัติสำหรับชุมชน

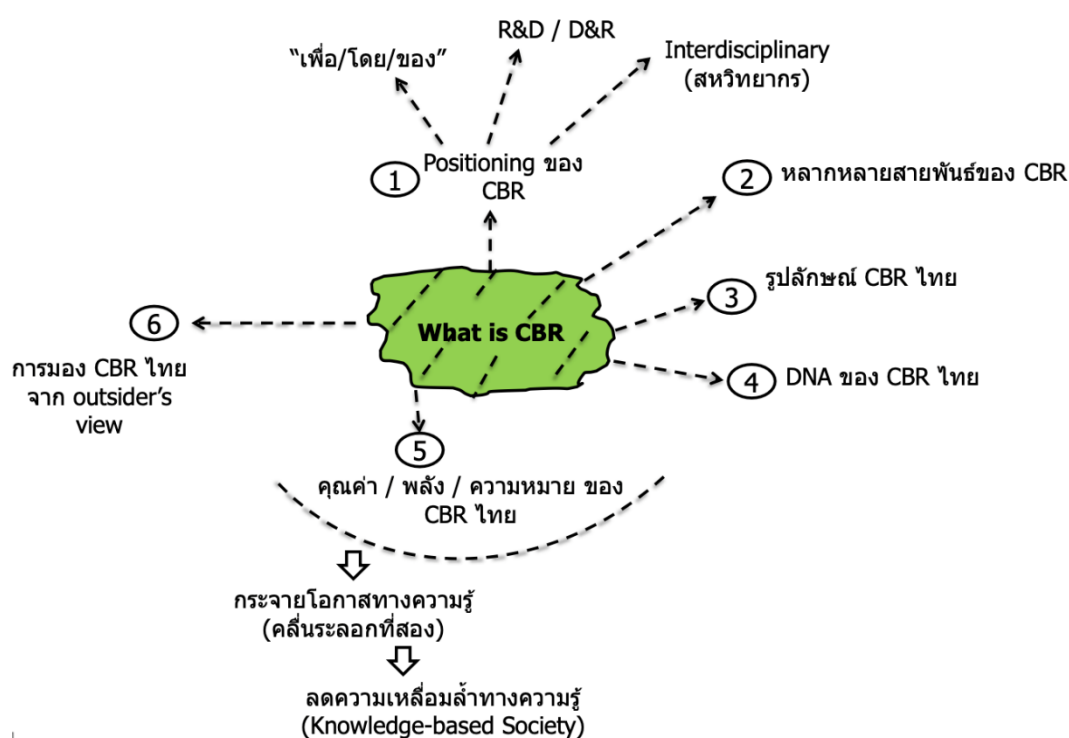
2. CBR ในฐานะประเด็นวิจัยที่สามารถปรับตัวและพัฒนาให้เหมาะสมกับความต้องการในพื้นที่ที่มีบริบทต่างกัน เช่น การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หรือการส่งเสริมการศึกษา การมุ่งเน้นถึง "ความหลากหลายสายพันธุ์" แสดงให้เห็นว่า CBR ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในรูปแบบตายตัว แต่สามารถปรับใช้ได้หลากหลายบริบทและปัญหา

3. CBR ในฐานะที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยยึดถือวัฒนธรรมท้องถิ่น ความเชื่อ และองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนไทย รุปลักษณ์ของ CBR จึงไม่ใช่เพียงการนำกระบวนการวิจัยพื้นฐานมาปรับใช้ แต่ยังเป็นการผสมผสานความรู้พื้นถิ่นและกระบวนการวิจัยเชิงวิชาการเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่เหมาะสมและยั่งยืนสำหรับชุมชนในบริบทของประเทศไทย

4. CBR ในฐานะเครื่องมือที่สะท้อนถึงคุณค่าและอัตลักษณ์เฉพาะตัว ด้วยการเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้ความรู้พื้นถิ่น การให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่

5. CBR ในฐานะเครื่องมือที่สามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกในชุมชน คุณค่าของ CBR ไทยไม่ได้หยุดอยู่แค่ผลลัพธ์ในระดับบุคคลหรือชุมชน แต่ยังรวมถึงการสร้าง "คลื่นระลอกที่สอง" (Second Ripple Effect) ซึ่งหมายถึงการกระจายโอกาสทางความรู้และลดความเหลื่อมล้ำทางความรู้ในสังคม (Knowledge-Based Society) พลังของ CBR ไทยอยู่ที่การทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

6. CBR จากมุมมองของบุคคลภายนอก (Outsider's View) เช่น นักวิชาการจากต่างประเทศ หรือองค์กรที่ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของชุมชนไทย มุมมองนี้ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับ CBR ไทยในเวทีสากล โดยแสดงให้เห็นถึงความเป็นรูปธรรมและศักยภาพของ CBR ไทยในการสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณภาพในบริบทท้องถิ่น การมองจากภายนอกยังช่วยให้ CBR ไทยสามารถปรับปรุงแนวทางและสร้างความร่วมมือในระดับที่กว้างขวางขึ้น

ภาพที่ 2.1 อะไรคือการศึกษาเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research)

2.1.2 หลักการของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) มีหลักการสำคัญที่ช่วยให้นักวิจัยสามารถสร้างงานวิจัยที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชน (Need Responsiveness) ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิบัติ (Action for Change) รายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 2.2 หลักการสำคัญของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. โจทย์ที่มาจากความต้องการของชุมชน (Need Responsiveness)

การดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องเริ่มต้นด้วยการระบุโจทย์วิจัยที่สะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โจทย์เหล่านี้อาจเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือโอกาสที่ชุมชนเผชิญอยู่ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว หรือการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การฟังเสียงของชุมชนผ่านการประชุม การสัมภาษณ์ หรือการใช้เครื่องมือที่ช่วยดึงข้อมูลจากชุมชน จะช่วยให้นักวิจัยสามารถเข้าใจบริบทและประเด็นสำคัญที่ควรให้ความสำคัญ และยังช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างชุมชนและนักวิจัย

2. กระบวนการ PAR (Participatory Action Research)

หลักการของ PAR หรือการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ การทำให้งานวิจัยเป็นกระบวนการที่ชุมชนและนักวิจัยทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ทุกฝ่ายมีบทบาทในการกำหนดวิธีการศึกษาวิจัย การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ผลลัพธ์ PAR ให้ความสำคัญกับการสร้างความเท่าเทียมระหว่างนักวิจัยและชุมชน โดยทั้งสองฝ่ายสามารถแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ความคิดเห็น และทรัพยากรอย่างเสมอภาค กระบวนการนี้ช่วยเพิ่มความเป็นเจ้าของของชุมชนต่อโครงการวิจัย และทำให้ผลลัพธ์ของการวิจัยมีความน่าเชื่อถือและตรงกับความต้องการของพื้นที่

3. การเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิบัติ (Action for Change)

ผลลัพธ์ที่สำคัญของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นคือการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในชุมชน การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจอยู่ในรูปของการพัฒนาเศรษฐกิจ การเสริมสร้างศักยภาพของคนในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน นักวิจัยควรออกแบบ

โครงการวิจัยที่สามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การออกแบบนโยบายที่เหมาะสม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน หรือการสร้างนวัตกรรมที่ตอบโจทย์ปัญหาในพื้นที่

2.2 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปและการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีความแตกต่างอย่างชัดเจนทั้งในด้านวัตถุประสงค์และกระบวนการดำเนินการ โดยการวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้เชิงทฤษฎีและการขยายขอบเขตความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการหรือการพัฒนาทฤษฎีใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปต่อยอดในการวิจัยต่อไป ในขณะที่การวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่หรือชุมชนโดยเฉพาะ โดยเน้นการตอบสนองความต้องการของชุมชนและสร้างผลลัพธ์ที่สามารถนำไปใช้งานได้จริง

ในด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปมักดำเนินการโดยนักวิจัยเป็นหลัก โดยมีการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียน้อย แต่สำหรับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นหัวใจสำคัญ ชุมชนจะมีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การกำหนดโจทย์ การออกแบบวิธีการศึกษา การเก็บข้อมูล ไปจนถึงการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ทำให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความสอดคล้องกับบริบทและความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่

นอกจากนี้ การกำหนดปัญหาและบริบทของการวิจัยก็แตกต่างกันอย่างชัดเจน การวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปมักมุ่งเน้นไปที่ปัญหาที่มีความเป็นสากลหรือสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลากหลายบริบท ขณะที่การวิจัยเพื่อท้องถิ่นมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาเฉพาะในพื้นที่หรือชุมชน โดยออกแบบวิธีการแก้ไขที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของพื้นที่นั้น ๆ

ในแง่ของผลลัพธ์ การวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปมักมุ่งเน้นการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการหรือการสร้างองค์ความรู้เชิงวิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาต่อยอด ในทางตรงกันข้าม การวิจัยเพื่อท้องถิ่นเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ปฏิบัติได้จริงในชุมชน เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงคุณภาพชีวิต หรือการส่งเสริมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

แม้ว่าการวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปจะให้ความสำคัญกับความเคร่งครัดในระเบียบวิธีวิจัยเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและถูกต้องในเชิงทฤษฎี การวิจัยเพื่อท้องถิ่นกลับเน้นวิธีการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งผสมผสานองค์ความรู้พื้นถิ่นเข้ากับกระบวนการวิจัยอย่างลงตัว ทั้งนี้ การวิจัยทั้งสองรูปแบบยังมีส่วนเหมือนกันในแง่ที่สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ และสร้างผลกระทบเชิงบวกได้ แม้จะมีเป้าหมายและวิธีการที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง

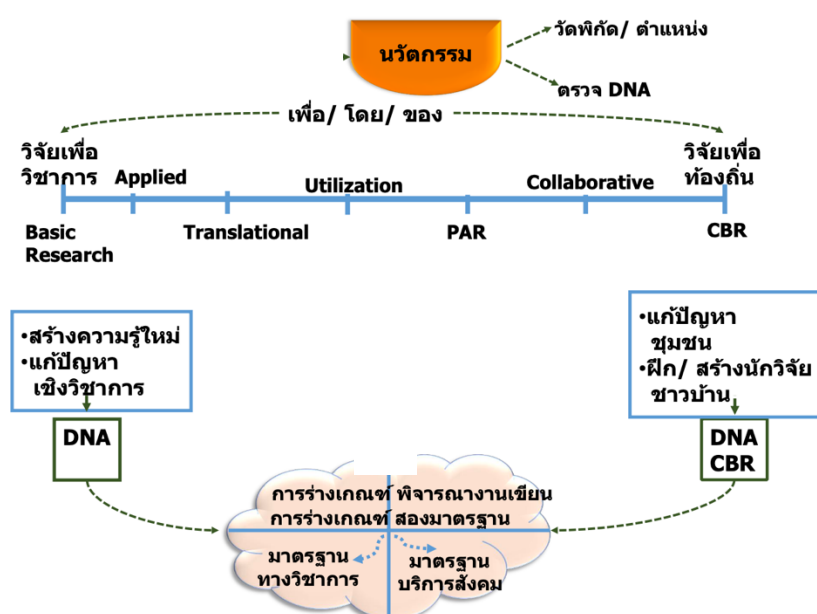
จึงเห็นได้ว่าการวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปและการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่างมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและองค์ความรู้ โดยการวิจัยเชิงวิชาการทั่วไปเหมาะสำหรับการสร้างฐานความรู้ที่ลึกซึ้งและกว้างขวาง ขณะที่การวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วยตอบโจทย์ปัญหาเฉพาะหน้าและสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่อย่างยั่งยืน สรุปเนื้อหาดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยทั่วไปและการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

หัวข้อ	งานวิจัยเชิงวิชาการทั่วไป	การวิจัยเพื่อท้องถิ่น
วัตถุประสงค์	- มุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้เชิงทฤษฎีและหลักการพื้นฐานในเชิงวิชาการ - มุ่งแก้ปัญหาในระดับชาติหรือระดับโลก ด้วยการสร้างนวัตกรรม เทคโนโลยี หรือนโยบายที่ใช้งานได้จริง	- มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการเฉพาะในพื้นที่หรือชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	- ดำเนินการโดยนักวิจัยเป็นหลัก มีการมีส่วนร่วมกับบุคคลภายนอกน้อย - มีการร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมหรือรัฐบาล เพื่อความสอดคล้องกับความต้องการที่เกี่ยวข้อง	- มีการมีส่วนร่วมสูง โดยชุมชนมีบทบาทในทุกขั้นตอนของการวิจัย
เป้าหมายผลลัพธ์	- มุ่งเน้นการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ และขยายขอบเขตความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ - เน้นการสร้างนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ หรือการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่ใช้งานได้จริง	- มุ่งเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ปฏิบัติได้จริง และก่อประโยชน์แก่ชุมชนโดยตรง
บริบทของปัญหา	- ศึกษาปัญหาที่มีความเป็นสากลหรือสามารถนำไปใช้ในบริบทที่หลากหลายได้ - ศึกษาปัญหาประยุกต์ที่มีความสำคัญในเชิงกลยุทธ์ โดยเน้นผลลัพธ์เชิงปฏิบัติ	- ศึกษาปัญหาเฉพาะในพื้นที่หรือชุมชน และออกแบบแนวทางแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบทนั้น
ระเบียบวิธีวิจัย	- ใช้วิธีการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ที่เคร่งครัด เพื่อสร้างความถูกต้องและความน่าเชื่อถือในเชิงทฤษฎี - ผสมผสานวิธีการวิจัยที่มีความเคร่งครัดกับแนวทางการประยุกต์เพื่อการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง	- ใช้วิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Methods) ที่ผสมผสานความรู้ของชุมชนและวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกัน
การนำความรู้ไปใช้	- ส่วนใหญ่ใช้ในการเพิ่มพูนองค์ความรู้ในแวดวงวิชาการ เพื่อเป็นฐานความรู้ในการวิจัยต่อไป - มุ่งเน้นทั้งการเพิ่มพูนองค์ความรู้เชิงวิชาการและการนำไปใช้ในภาคปฏิบัติ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือนโยบาย	- เน้นการสร้างความรู้ที่สามารถนำไปใช้งานได้ทันทีในพื้นที่ และสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ความแตกต่างระหว่าง วิจัยวิชาการ และ วิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) ซึ่งสะท้อนถึงเป้าหมาย กระบวนการ และผลลัพธ์ที่มุ่งเน้นต่างกันอย่างชัดเจน วิจัยวิชาการมุ่งเน้นไปที่การสร้างองค์ความรู้ใหม่และแก้ปัญหาในเชิงวิชาการ โดยกระบวนการดำเนินงานจะเน้นความเข้มงวดทางวิชาการด้วยกระบวนการทางเหตุ-ผล และผลลัพธ์มักนำเสนอในรูปแบบของงานตีพิมพ์วิชาการหรือการพัฒนาทฤษฎีใหม่ ขณะที่วิจัยเพื่อ

ท้องถิ่นเน้นการแก้ปัญหาในชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหาไปจนถึงการนำผลวิจัยไปปฏิบัติจริง ผลลัพธ์จากวิจัยเพื่อท้องถิ่นมักอยู่ในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิต การฝึกอบรมชาวบ้าน หรือการสร้างนักวิจัยชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ความแตกต่างสำคัญอีกประการคือการประเมินค่าผลลัพธ์ วิจัยวิชาการเน้นมาตรฐานทางวิทยาศาสตร์ ขณะที่วิจัยเพื่อท้องถิ่นเน้นผลกระทบทางสังคมและการยอมรับในชุมชน ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างองค์ความรู้เชิงวิชาการ (Basic Research และ Applied Research) กับการนำความรู้ไปแก้ปัญหาจริงในพื้นที่ (PAR และ CBR) ซึ่งสามารถเกี่ยวพันกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างผลลัพธ์ทั้งในเชิงวิชาการและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน รายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.3 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยทั่วไปและการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

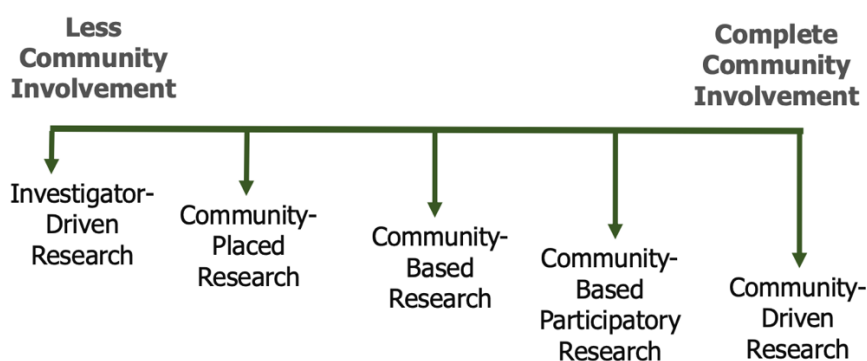
2.3 ระดับของ PAR สำหรับการวิจัย

กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) พัฒนาไปตามระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยแบ่งเป็น 6 ระดับ รายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

- ระดับที่ 1: Investigator-Driven Research เป็นการเริ่มต้นจากการวิจัยที่ชุมชนมีบทบาทน้อยที่สุด ซึ่งเป็นการวิจัยที่ดำเนินการโดยนักวิจัยเป็นหลัก ชุมชนมีบทบาทเพียงแค่เป็นแหล่งข้อมูลหรือพื้นที่ศึกษา
- ระดับที่ 2: Community-Placed Research เป็นการเริ่มใช้ชุมชนเป็นสถานที่เก็บข้อมูล แต่ชุมชนยังไม่ได้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจ
- ระดับที่ 3: Community-Based Research เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ช่วยในการระบุปัญหาและให้ข้อมูล แต่การวิเคราะห์และการตัดสินใจยังคงเป็นหน้าที่ของนักวิจัยเป็นหลัก

- ระดับที่ 4: Community-Based Participatory Research (CBPR) เป็นกระบวนการที่ชุมชนและนักวิจัยทำงานร่วมกันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา ออกแบบการวิจัย ไปจนถึงการใช้ผลการวิจัย ทำให้เกิดความร่วมมือที่เท่าเทียมและตอบโจทย์ปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง
- ระดับที่ 5: Community-Driven Research ชุมชนเป็นผู้นำกระบวนการวิจัยทั้งหมด โดยนักวิจัยมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนหรือที่ปรึกษาเท่านั้น ซึ่งเป็นการเพิ่มความเป็นเจ้าของของชุมชนต่อกระบวนการวิจัย และส่งเสริมการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและยั่งยืนในพื้นที่อย่างแท้จริง

(K. Hacker, 2013. Community-based Participatory Research)

ภาพที่ 2.4 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับงานวิจัย

2.4 ประโยชน์ของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อสังคมและเศรษฐกิจชุมชน

การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมและเศรษฐกิจชุมชน โดยมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในพื้นที่และการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างตรงจุด ผลลัพธ์ของการวิจัยประเภทนี้สามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกในหลากหลายมิติ รายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 2.5 เป้าหมายการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. การแก้ไขปัญหา (Pain-point) ในชุมชนอย่างตรงจุด

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วยให้ชุมชนสามารถระบุปัญหาที่แท้จริงในพื้นที่และแก้ไขได้อย่างตรงจุด ผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการวิจัย โดยชุมชนเป็นผู้ร่วมกำหนดประเด็นที่ต้องการแก้ไข ทำให้นักวิจัยสามารถเข้าใจความต้องการและบริบทของปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดช่วยลดทรัพยากรที่สูญเสียไปกับโครงการที่ไม่ตอบโจทย์ชุมชน และทำให้ผลลัพธ์ของการวิจัยเกิดความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่

ตัวอย่างการแก้ไขปัญหาที่สำคัญคือการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ปัญหาการบริหารจัดการขยะหรือทรัพยากรน้ำในพื้นที่ การวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วยระบุสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และพัฒนาระบบการแก้ไขที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เช่น การสร้างระบบการคัดแยกขยะที่ง่ายต่อการใช้งานในครัวเรือน หรือการพัฒนาระบบจัดการน้ำที่เหมาะสมกับทรัพยากรในพื้นที่ ความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและชุมชนในกระบวนการวิจัยยังช่วยสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น การว่างงานหรือการขาดรายได้ในชุมชน ก็เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่การวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถสร้างผลลัพธ์ที่ชัดเจนได้ การวิจัยช่วยค้นหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ หรือการพัฒนาทักษะแรงงานในชุมชน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจของคนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

2. การพัฒนา (Development) เศรษฐกิจชุมชน

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยช่วยค้นหาโอกาสและศักยภาพที่ซ่อนอยู่ในพื้นที่เพื่อเพิ่มรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน การวิจัยช่วยวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของเศรษฐกิจชุมชน รวมถึงการพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสม เช่น การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การเพิ่มมูลค่าสินค้าด้วยนวัตกรรม หรือการสร้างเครือข่ายการตลาดที่เชื่อมโยงกับผู้บริโภคโดยตรง แนวทางนี้ช่วยสร้างเศรษฐกิจที่เติบโตจากฐานราก และเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน

ตัวอย่างของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนคือ การส่งเสริมการผลิตสินค้าและบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดในปัจจุบัน เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP หรือสินค้าท้องถิ่นให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่สามารถแข่งขันได้ในระดับประเทศหรือระดับสากล การวิจัยช่วยให้ชุมชนเข้าใจตลาดและความต้องการของผู้บริโภค ทำให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตรงกับความต้องการเหล่านั้นได้ อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างช่องทางการตลาด เช่น การขายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจในด้านการท่องเที่ยวโดยการใช้ทรัพยากรและเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างให้กับนักท่องเที่ยว การวิจัยช่วยออกแบบและส่งเสริมกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ พร้อมทั้งจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างยั่งยืน ส่งผลให้ชุมชนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรง และช่วยเพิ่มความมั่นคงทางการเงินให้กับคนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

3. การเสริมสร้าง (Enhance) ศักยภาพของชุมชน

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน โดยมุ่งเน้นการเพิ่มทักษะและความสามารถของคนในพื้นที่ให้สามารถจัดการกับปัญหาและความท้าทายได้ด้วยตนเอง กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมช่วยสร้างการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำแผนพัฒนา และการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

นอกจากนี้การเสริมสร้างศักยภาพยังรวมถึงการพัฒนาทักษะเฉพาะทางที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เช่น การพัฒนาทักษะการผลิตสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ การส่งเสริมความรู้ด้านการตลาด และการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในเชิงเศรษฐกิจ การวิจัยช่วยให้ชุมชนสามารถเรียนรู้วิธีการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ หรือการใช้เทคนิคสมัยใหม่ในการปรับปรุงผลผลิตทางการเกษตร

ยิ่งไปกว่านั้นการวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทของชุมชนในกระบวนการพัฒนา ชุมชนได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในโครงการพัฒนาและเพิ่มแรงจูงใจในการดำเนินการ การสร้าง

ศักยภาพในลักษณะนี้ช่วยให้ชุมชนสามารถรับมือกับความท้าทายและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

4. การเชื่อมโยงความรู้ (Integration) พื้นถิ่นกับศาสตร์เชิงวิชาการต่างๆ

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีจุดแข็งสำคัญคือการบูรณาการองค์ความรู้พื้นถิ่นเข้ากับศาสตร์เชิงวิชาการต่างๆ เพื่อพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหาหรือสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ความรู้พื้นถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของคนในชุมชนซึ่งสั่งสมและถ่ายทอดกันมาเป็นเวลานาน ขณะที่ความรู้เชิงวิชาการเป็นองค์ความรู้ที่มีระเบียบวิธีเชิงวิทยาศาสตร์และผ่านการทดสอบเชิงระบบ การบูรณาการทั้งสองศาสตร์ช่วยให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และตอบสนองต่อปัญหาในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างของการเชื่อมโยงความรู้พื้นถิ่นกับศาสตร์เชิงวิชาการ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาเกษตรกรรม เช่น การนำเทคนิคดั้งเดิมในการปลูกพืชที่เหมาะสมกับภูมิประเทศมาผสมผสานกับนวัตกรรมด้านการจัดการน้ำหรือปุ๋ยชีวภาพที่ได้รับการพัฒนาจากการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ สิ่งนี้ช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรโดยไม่ทำลายระบบนิเวศและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

อีกตัวอย่างหนึ่งคือการประยุกต์ใช้แนวคิดการตลาดและบริหารธุรกิจเพื่อช่วยพัฒนาสินค้าและบริการของชุมชนให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดที่กว้างขึ้น เช่น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย การพัฒนาแบรนด์สินค้าชุมชน หรือการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการกระจายสินค้าสู่ตลาดออนไลน์ ซึ่งช่วยให้สินค้าพื้นถิ่นสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้มากขึ้นและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การบูรณาการเช่นนี้ช่วยให้ความรู้ดั้งเดิมสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

5. การสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีในชุมชน

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาองค์ความรู้หรือสร้างนวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของพื้นที่เท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และความสามัคคีในชุมชน ผ่านกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง กระบวนการนี้ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Ownership) ต่อโครงการและมีแรงจูงใจในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูล ไปจนถึงการนำผลการวิจัยไปใช้ คนในชุมชนจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมมือกันในการหาทางออกที่ดีที่สุด สิ่งนี้ช่วยกระตุ้นให้เกิดการทำงานเป็นทีม ลดความขัดแย้ง และสร้างความเข้าใจระหว่างกันมากขึ้น นอกจากนี้

การทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น นักวิจัย องค์กรพัฒนาเอกชน หรือภาครัฐ ยังช่วยให้ชุมชนสามารถขยายเครือข่ายความร่วมมือ และได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนหรือทรัพยากรที่จำเป็นต่อการพัฒนา

ในระยะยาว การสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและความสามัคคีในชุมชนจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของสังคมระดับฐานราก ช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นมากกว่ากระบวนการสร้างองค์ความรู้ แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยเชื่อมโยงผู้คนในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน

6. การสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยช่วยให้ชุมชนสามารถออกแบบแนวทางการพัฒนาที่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การดำเนินการวิจัยที่ให้ความสำคัญกับบริบทของพื้นที่ช่วยให้เกิดแนวทางแก้ไขปัญหที่เหมาะสมกับทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน ลดผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดจากการพัฒนาแบบเร่งด่วนที่ขาดความเข้าใจในบริบทท้องถิ่น ผลลัพธ์ของการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการวางแผนพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบาย

หนึ่งในปัจจัยสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถช่วยระบุแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น การเกษตรเชิงนิเวศที่ลดการใช้สารเคมีและรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ หรือการพัฒนาพลังงานทางเลือกที่ใช้ทรัพยากรในพื้นที่เพื่อลดการพึ่งพาแหล่งพลังงานภายนอก นอกจากนี้ ยังช่วยส่งเสริมการใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนและลดของเสียในกระบวนการผลิต

นอกจากด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนยังต้องคำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน การวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคนในพื้นที่ ผ่านการพัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ รวมถึงการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจที่กระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการส่งเสริมสินค้า OTOP ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ลดการอพยพแรงงาน และรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ การสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสังคมที่มั่นคง และเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 ประโยชน์ของการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับนักวิชาการ/นักวิจัย

การดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมอบประโยชน์ที่หลากหลายแก่นักวิชาการ ทั้งในเชิงวิชาการและในเชิงสังคม รายละเอียดดังนี้

นักวิจัยจะได้รับโอกาสในการทำงานวิจัยที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมโดยตรง ซึ่งช่วยเสริมภาพลักษณ์ในฐานะนักวิจัยที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่และพัฒนาชุมชน ผลงานจากการวิจัยยังสามารถแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการบูรณาการความรู้เชิงวิชาการเข้ากับการปฏิบัติจริง เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระดับชุมชน

การดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังช่วยให้นักวิจัยมีโอกาพัฒนาทักษะที่สำคัญ เช่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะการประสานงานกับชุมชน และการจัดการโครงการในบริบทที่ซับซ้อน ความร่วมมือกับชุมชนและภาคีที่หลากหลายช่วยสร้างเครือข่ายทางวิชาการที่กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริบทเฉพาะในแต่ละพื้นที่

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังช่วยเพิ่มโอกาสในการสร้างผลงานวิชาการที่มีคุณภาพสูง ซึ่งสามารถนำไปเผยแพร่ในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นหลักฐานเพื่อพิจารณาเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ หรือใช้เป็นต้นแบบในงานวิจัยอื่น ๆ ที่มุ่งตอบโจทย์สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสำเร็จจากการวิจัยเช่นนี้ยังช่วยให้นักวิจัยได้รับการยอมรับและมีบทบาทที่สำคัญยิ่งขึ้นในวงการวิชาการและสังคมโดยรวม

ส่วนที่ 3

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.1 การกำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการของชุมชน

การกำหนดประเด็นปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นขั้นตอนแรกในการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากการสร้างรากฐานของการวิจัยให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และปัญหาที่แท้จริงที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ การเลือกประเด็นที่เหมาะสมจะช่วยให้ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและสร้างผลกระทบที่ยั่งยืน รายละเอียดดังนี้

1. การสำรวจและวิเคราะห์บริบทของชุมชน

นักวิจัยต้องทำความเข้าใจบริบทของชุมชนก่อน โดยลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ วิธีการสำรวจอาจเริ่มด้วยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ เช่น รายงานจากหน่วยงานภาครัฐ เอกสารทางวิชาการ หรือฐานข้อมูลท้องถิ่น รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการสังเกตและการเก็บข้อมูลภาคสนาม จะทำให้นักวิจัยเข้าใจปัญหาของชุมชนจากมุมมองที่เป็นจริงมากขึ้น

2. การรับฟังความคิดเห็นและรวบรวมข้อมูลจากชุมชน

กระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากคนในชุมชน เป็นหัวใจสำคัญของการกำหนดปัญหาที่แท้จริง วิธีการรวบรวมข้อมูลควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้นำชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อรับฟังมุมมองของคนในชุมชนที่หลากหลาย หรือการใช้แบบสำรวจ (Survey) เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นของคนกลุ่มใหญ่ จะทำให้นักวิจัยสามารถระบุประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมากที่สุด รวมถึงความต้องการและแนวทางที่ชุมชนเห็นว่าควรดำเนินการ

ภาพที่ 3.1 ตัวอย่างคำถามกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. การวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

เมื่อรวบรวมข้อมูลจากชุมชนแล้ว นักวิจัยต้องทำการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อเลือกประเด็นที่เหมาะสมที่สุดในการศึกษา หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือก ประกอบด้วย

- ความเร่งด่วนของปัญหา ปัญหามีผลกระทบต่อชุมชนในระดับใด และต้องได้รับการแก้ไขเร่งด่วนหรือไม่
- ความเป็นไปได้ในการดำเนินการวิจัย นักวิจัยและชุมชนมีทรัพยากรและความสามารถเพียงพอที่จะทำการศึกษาปัญหานั้นหรือไม่
- ศักยภาพในการนำผลวิจัยไปใช้จริง ผลการวิจัยสามารถนำไปปรับใช้และสร้างประโยชน์แก่ชุมชนได้ในระยะยาวหรือไม่
- การยอมรับของชุมชน ประเด็นปัญหานั้นได้รับการยอมรับจากชุมชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือไม่

4. การกำหนดโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน

เมื่อได้ประเด็นปัญหาที่เหมาะสมแล้ว นักวิจัยควรทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อกำหนดโจทย์วิจัยที่ชัดเจน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ การกำหนดโจทย์วิจัยควรมีลักษณะดังนี้

- ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง สามารถระบุขอบเขตของปัญหาได้อย่างชัดเจน
- สามารถวัดผลได้ สามารถใช้เครื่องมือหรือแนวทางในการประเมินผลลัพธ์ได้
- สามารถนำไปใช้ได้จริง ผลวิจัยสามารถถูกนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนได้

3.2 การสร้างความร่วมมือกับภาคีระดับพื้นที่

การสร้างความร่วมมือกับภาคีระดับพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) เนื่องจากต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และองค์กรภาคประชาสังคม การทำงานร่วมกันจะช่วยให้การวิจัยนำไปสู่ผลลัพธ์ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน รายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 3.2 ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับภายหลังการสร้างความร่วมมือ

1. การระบุและวิเคราะห์ภาคีที่เกี่ยวข้อง

ก่อนเริ่มต้นสร้างความร่วมมือ นักวิจัยต้องระบุภาคีที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ที่สามารถมีบทบาทสนับสนุนงานวิจัยได้ ด้วยการทำแผนที่ภาคี (Stakeholder Mapping) ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพรวมของภาคีที่เกี่ยวข้อง ระดับของอิทธิพล และบทบาทของแต่ละภาคีในงานวิจัย ซึ่งอาจประกอบด้วย

- ผู้นำชุมชนและกลุ่มประชาชน เช่น ผู้นำท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร ชุมชนออนไลน์ กลุ่มเยาวชน ที่มีบทบาทสำคัญในการนำผลลัพธ์ของการวิจัยไปใช้
- หน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาล หน่วยงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น มีข้อมูลและทรัพยากรที่สามารถสนับสนุนงานวิจัยได้
- ภาคเอกชนและผู้ประกอบการท้องถิ่น เช่น ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ชุมชน สหกรณ์ หรือองค์กรที่ให้ทุนสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่
- องค์กรภาคประชาสังคม (NGOs) ที่ทำงานด้านพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีเครือข่ายและประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชน

2. การสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างภาคี

ขั้นตอนนี้คือการสร้างความเข้าใจร่วมกันบนความโปร่งใส ความจริงใจ และการเคารพความคิดเห็นของภาคีทุกฝ่าย เกี่ยวกับเป้าหมายของงานวิจัยและร่วมกันกำหนดขอบเขตของความคาดหวังของแต่ละฝ่าย ซึ่งสามารถดำเนินการผ่านกระบวนการ ดังนี้

- การจัดประชุมเบื้องต้น เพื่อแนะนำโครงการวิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขอบเขตงาน และประโยชน์ที่ภาคีแต่ละฝ่ายจะได้รับ
- การสำรวจความคิดเห็นของภาคี ผ่านการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่ม เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางของงานวิจัยหรือเสนอแนวทางต่างๆ

3. การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบร่วมกัน

การทำงานร่วมกับภาคีแต่ละฝ่าย ควรมีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ ให้มีความชัดเจนในกระบวนการวิจัย อาจมีการดำเนินการข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of Understanding: MOU) เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจบทบาทของตนเองและสร้างความชัดเจนในกระบวนการทำงาน ตัวอย่างของการแบ่งหน้าที่ ได้แก่

- ชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา เก็บข้อมูล และทดลองใช้แนวทางแก้ไขที่ได้จากการวิจัย
- หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ทำหน้าที่ช่วยในการประสานงานกับชุมชน สนับสนุนการมีส่วนร่วม สนับสนุนข้อมูล ทรัพยากร และเผยแพร่ผลลัพธ์ของการวิจัย
- นักวิจัย ทำหน้าที่วางแผนการวิจัย เก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล และสังเคราะห์ข้อมูลให้เกิดความรู้ใหม่

4. การติดตาม ประเมิน และปรับปรุงการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

สำหรับขั้นตอนการติดตาม ประเมิน และปรับปรุงการทำงานร่วมกัน อาจดำเนินการด้วยวิธีการต่อไปนี้

- การใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น กลุ่มไลน์ เครือข่ายอีเมล หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้การสื่อสารมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
- การประชุมประจำเดือน/ไตรมาส เพื่อติดตามความก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
- การสรุปรายงานความก้าวหน้า เพื่อให้ทุกภาคีรับทราบความเคลื่อนไหวของโครงการและมีข้อมูลสำหรับการตัดสินใจร่วมกัน

- การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ภาคีมีโอกาสดำเนินการประสานงาน แสวงหา และ ร่วมกันหาทางแก้ไข อาจมีการทบทวนบทบาทและกระบวนการทำงาน หากพบว่ามีปัญหา ควรมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น

3.3 การออกแบบวิธีการวิจัยให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

การออกแบบวิธีการวิจัยให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นเป็นขั้นตอนสำคัญในการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) เนื่องจากการศึกษาปัญหาและพัฒนาชุมชนต้องสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และความต้องการของคนในพื้นที่ วิธีการวิจัยที่เหมาะสมจะช่วยให้การเก็บ ข้อมูลและวิเคราะห์ผลลัพธ์มีความแม่นยำ และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาได้จริง ขั้นตอนในการออกแบบ วิธีการวิจัยให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นมีดังนี้

1. การเลือกแนวทางการวิจัยที่เหมาะสมกับชุมชน

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องพิจารณาแนวทางการวิจัยที่เหมาะสมกับปัญหาและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ โดยมีแนวทางหลักที่สามารถนำมาปรับใช้ ได้แก่

- การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เน้นการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและสามารถนำ ผลการวิจัยไปใช้ได้จริง
- การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เหมาะกับการศึกษาความเชื่อ วัฒนธรรม และมุมมองของคนในชุมชน เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการ สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
- การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงสถิติ เช่น แบบ สัมภาษณ์ (Survey) หรือการวิเคราะห์ข้อมูลตัวเลขเพื่อระบุแนวโน้มของปัญหา

2. การออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูลที่เหมาะสม

การดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) ต้องอาศัยเครื่องมือและ เทคนิคที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และลักษณะของปัญหาที่ศึกษา เครื่องมือเหล่านี้ช่วยให้การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิจัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ต่อไปนี้คือ เครื่องมือและเทคนิคสำคัญที่ใช้ในการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่

- การทำแผนที่ชุมชน (Community Mapping) เป็นการวาดแผนที่โดยให้คนในชุมชน ช่วยกันระบุจุดสำคัญ เช่น แหล่งน้ำ ที่ดินทำกิน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม เน้นการ วิเคราะห์ทรัพยากรและปัญหาภายในชุมชน โดยเทคนิคที่ใช้ เช่น

- ใช้กระดาษแผ่นใหญ่หรือซอฟต์แวร์แผนที่ดิจิทัล
- ให้คนในชุมชนช่วยกันเติมข้อมูลลงในแผนที่
- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นวิธีที่นักวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมและบริบทของพื้นที่ เน้นการทำงานและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน โดยเทคนิคที่ใช้ เช่น
 - การจดบันทึกพฤติกรรมและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
 - การถ่ายภาพหรือบันทึกวิดีโอเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบ
- การใช้เครื่องมือเชิงภาพและการมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) เป็นชุดเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไข เช่น
 - การเขียนแผนที่ปัญหา (Problem Mapping) โดยชุมชนจะระบุปัญหาที่พบและความรุนแรงของปัญหา
 - ไทม์ไลน์ของเหตุการณ์สำคัญ (Historical Timeline) โดยบันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนตามช่วงเวลา
 - การวิเคราะห์ต้นเหตุและผลกระทบของปัญหา (Cause-Effect Analysis) ช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหา

ทั่วไป	เฉพาะ
1) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ 2) การสังเกตโดยตรง / มีส่วนร่วม (ขณะศึกษา, ร่วมกิจกรรม) 3) การสัมภาษณ์ถึงโครงสร้าง เช่น การสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์กลุ่ม สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, รายบุคคล	1) การทำแผนที่แบบต่างๆ 2) การสร้างแผนภูมิความสัมพันธ์ 3) การเล่าประวัติ 4) การตั้งคำถามสู่การวิเคราะห์ 5) การจัดชั้น / การให้คะแนน 6) Venn Diagram 7) ทำปฏิทินแบบต่างๆ 8) ภาพตัดขวาง

ภาพที่ 3.3 เครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

- **การสัมภาษณ์ (Interviewing Techniques)** เป็นวิธีการสำคัญที่ช่วยให้นักวิจัยสามารถเก็บข้อมูลจากบุคคลในชุมชนโดยตรง สามารถแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่
 - การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้รู้ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีประสบการณ์เฉพาะด้าน
 - การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้ชุดคำถามที่กำหนดไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถเปรียบเทียบกันได้
 - การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสนทนาแบบเปิดที่ช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเป็นธรรมชาติ
- **การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD)** เป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย ซึ่งช่วยให้นักวิจัยสามารถเข้าใจมุมมองที่แตกต่างกันของคนในชุมชน เหมาะสำหรับการรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น เกษตรกร ผู้ประกอบการท้องถิ่น หรือเยาวชนในพื้นที่ โดยเทคนิคที่ใช้ เช่น
 - ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น
 - ใช้ผู้ดำเนินรายการที่มีทักษะในการควบคุมการสนทนาเพื่อให้การอภิปรายเป็นไปอย่างราบรื่น

3. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยควรเลือกให้ครอบคลุมประชากรที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยตรง อาจดำเนินการด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเหมาะสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ หรือการสุ่มตัวอย่างแบบสุ่มชั้น (Stratified Sampling) หากต้องการให้ได้ตัวแทนที่หลากหลายของชุมชน

- กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ อาทิ ชาวบ้าน เกษตรกร หรือผู้ประกอบการในพื้นที่
- กลุ่มผู้นำชุมชน อาทิ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำท้องถิ่น หรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- กลุ่มผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ อาทิ นักพัฒนา นักวางแผน หรือผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้าน

4. การวางแผนการเก็บข้อมูลให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

การเก็บข้อมูลในชุมชนต้องคำนึงถึงข้อจำกัดด้านเวลา วัฒนธรรม และความพร้อมของชาวบ้าน ดังนี้

- การเลือกเวลาที่เหมาะสม หลีกเลี่ยงช่วงที่ชุมชนมีภารกิจสำคัญ เช่น ฤดูเก็บเกี่ยว หรือเทศกาลสำคัญ
- การใช้ภาษาและวิธีการสื่อสารที่เข้าถึงชุมชน หากชุมชนมีภาษาท้องถิ่น ควรมีล่ามหรือผู้ช่วยวิจัยที่สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การเคารพวัฒนธรรมและจารีตของชุมชน ควรปรึกษาผู้นำชุมชนเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสม และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมของพื้นที่

5. การทดสอบและปรับปรุงวิธีการวิจัยก่อนดำเนินการจริง

ควรมีการทดสอบเครื่องมือวิจัย (Pilot Study) ในกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็ก เพื่อประเมินความเหมาะสมและปรับปรุงในกรณีที่พบปัญหา เช่น

- คำถามในแบบสอบถามอาจเข้าใจยากหรือใช้ภาษาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทชุมชน
- กระบวนการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่มอาจต้องปรับรูปแบบให้เหมาะกับพฤติกรรมของชุมชน
- วิธีการเก็บข้อมูลอาจต้องมีการปรับปรุงให้สะดวกและไม่รบกวนวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม (Participatory Data Collection) เป็นกระบวนการที่สำคัญในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งแหล่งข้อมูลและผู้ร่วมดำเนินการวิจัย ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ สะท้อนความเป็นจริงของชุมชน และช่วยให้คนในพื้นที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูลและโครงการวิจัย ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในอนาคต

1. หลักการสำคัญของการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม

- การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ชุมชนต้องมีบทบาทในการออกแบบวิธีเก็บข้อมูล การกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษา และการวิเคราะห์ผล
- การเคารพองค์ความรู้และวัฒนธรรมของชุมชน นักวิจัยควรให้ความสำคัญกับมุมมองและประสบการณ์ของคนในชุมชน
- การใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน
- การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การเก็บข้อมูลควรเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ชุมชนได้พัฒนาความรู้และทักษะไปพร้อมกับนักวิจัย

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม

นักวิจัยควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดี กับชุมชนก่อนเริ่มเก็บข้อมูล ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของคนในชุมชน และให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดแนวทางการเก็บข้อมูล การใช้ภาษาและวิธีการที่เข้าใจง่าย รวมทั้งสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เคารพเวลาและวิถีชีวิตของชุมชน โดยวิธีการรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

- **การวาดแผนที่ชุมชน (Community Mapping)** เป็นวิธีที่ให้ชุมชนช่วยกันวาดแผนที่พื้นที่ของตนเอง โดยระบุจุดสำคัญ เช่น แหล่งน้ำ ที่ทำกิน โรงเรียน หรือแหล่งปัญหาในชุมชน วิธีนี้ช่วยให้เห็นภาพรวมของทรัพยากรและปัญหาในพื้นที่ โดยวิธีดำเนินการ ได้แก่ การเชิญชุมชนมาร่วมกันวาดแผนที่ของชุมชน การใช้สัญลักษณ์หรือสีที่เข้าใจง่ายเพื่อแสดงพื้นที่สำคัญ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแผนที่ร่วมกับข้อมูลอื่น ๆ
- **การใช้เครื่องมือเชิงภาพและการมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA)** เป็นชุดเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไข โดยใช้ภาพ วัตถุ หรือกิจกรรมที่ชาวบ้านเข้าใจง่าย เช่น แผนภูมิ (Flow Chart) หรือไทม์ไลน์ของเหตุการณ์สำคัญในชุมชน โดยวิธีดำเนินการ ได้แก่ การใช้เครื่องมือเชิงภาพ เช่น การเขียนแผนที่ปัญหา หรือการสร้างไทม์ไลน์เหตุการณ์สำคัญ การให้ชุมชนร่วมอภิปรายและวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลและใช้ข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

เป็นวิธีที่นักวิจัยเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน เพื่อสังเกตพฤติกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ วิธีนี้ช่วยให้นักวิจัยเข้าใจบริบทของพื้นที่และวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง วิธีดำเนินการ ได้แก่

- เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น งานประเพณี หรือกระบวนการผลิตสินค้า
- จัดบันทึกพฤติกรรมหรือสถานการณ์ที่พบเห็น
- วิเคราะห์ข้อมูลจากสิ่งที่สังเกตได้ควบคู่กับข้อมูลจากการสัมภาษณ์

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เป็นการพูดคุยแบบตัวต่อตัวกับบุคคลที่มีความรู้หรือมีบทบาทสำคัญในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่ง วิธีดำเนินการ ได้แก่

- เลือกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย
- ตั้งคำถามที่เปิดกว้างและกระตุ้นให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่อง
- ใช้การบันทึกเสียงหรือจดบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด

5. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD)

เป็นวิธีที่ให้นักวิจัยในชุมชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขที่เกี่ยวข้อง วิธีนี้ช่วยให้นักวิจัยเข้าใจความคิด มุมมอง และความรู้สึกของกลุ่มเป้าหมายได้ดีขึ้น โดยวิธีดำเนินการ ได้แก่

- คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนของชุมชน (ประมาณ 6-12 คน)
- ตั้งคำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการอภิปราย
- บันทึกและสรุปข้อมูลที่ได้จากการพูดคุย

3.5 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) สามารถแปลงข้อมูลดิบที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลให้กลายเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ กระบวนการนี้ต้องคำนึงถึง ความเป็นระบบ และความเชื่อมโยงกับบริบทของชุมชน รายละเอียดกระบวนการดังนี้

1. การจัดระเบียบและเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ เป็นกระบวนการที่นักวิจัยต้องดำเนินการจัดการข้อมูลที่รวบรวมมา ให้เป็นระเบียบเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

- การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Data Validation) โดยตรวจสอบว่าข้อมูลที่เก็บมาไม่มีความผิดพลาด เช่น ข้อมูลซ้ำซ้อน ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ หรือข้อผิดพลาดที่เกิดจากการบันทึก
- การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Data Categorization) โดยแยกข้อมูลออกเป็นกลุ่ม เช่น ข้อมูลเชิงปริมาณ (ตัวเลข สถิติ) และข้อมูลเชิงคุณภาพ (ความเห็น ประสบการณ์)
- การแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถวิเคราะห์ได้ (Data Transformation) เช่น การถอดเทปสัมภาษณ์ให้อยู่ในรูปแบบข้อความ หรือการเข้ารหัสข้อมูลเชิงคุณภาพให้เป็นหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์ได้ง่ายขึ้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม หรือการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งมักอยู่ในรูปแบบของข้อความ บทสนทนา หรือบันทึกภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูลประเภทนี้มักใช้เทคนิคต่อไปนี้

- การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยตรวจสอบคำพูดหรือความคิดเห็นของคนในชุมชน และจัดกลุ่มข้อมูลออกเป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้อง
- การวิเคราะห์ธีม (Thematic Analysis) โดยค้นหารูปแบบ แนวโน้ม หรือประเด็นที่เกิดซ้ำในข้อมูล เช่น “ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นหลักที่ชุมชนกังวล”

- การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) โดยเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกัน เช่น เปรียบเทียบความคิดเห็นของเยาวชนกับผู้สูงอายุในประเด็นเดียวกัน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Analysis) ที่อยู่ในรูปแบบตัวเลข เช่น ผลสำรวจ ความถี่ และสถิติ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้โดยใช้วิธีทางสถิติ

- การวิเคราะห์ค่าทางสถิติพื้นฐาน (Descriptive Statistics) เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน เพื่ออธิบายแนวโน้มของข้อมูล
- การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Correlation Analysis) ตรวจสอบว่าปัจจัยต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องกันหรือไม่ เช่น รายได้ของครัวเรือนมีผลต่อการเข้าถึงการศึกษาในชุมชนหรือไม่
- การทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) ใช้วิธีทางสถิติเพื่อทดสอบว่าผลลัพธ์ของข้อมูลมีนัยสำคัญหรือไม่

4. การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำเสนอข้อค้นพบที่เป็นรูปธรรม เป็นกระบวนการที่ช่วยให้สามารถนำข้อมูลจากหลายแหล่งมารวมกันเพื่อสร้างข้อสรุปที่ชัดเจน

- การรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง (Triangulation) โดยใช้ข้อมูลจากหลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสำรวจ เพื่อให้ได้ภาพที่ครบถ้วน
- การตีความข้อมูลในบริบทของชุมชน โดยวิเคราะห์ผลวิจัยโดยอ้างอิงกับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่
- การนำเสนอข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น การใช้กราฟ ตาราง แผนภาพ หรือ อินโฟกราฟิก เพื่อให้ข้อมูลที่ซับซ้อนสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น

5. การตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของผลการวิเคราะห์ เพื่อให้มั่นใจว่าข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์มีความถูกต้อง ควรมีการตรวจสอบโดย

- การนำเสนอผลการวิเคราะห์ให้ชุมชนตรวจสอบ (Community Validation) โดยจัดประชุมชุมชนเพื่อนำเสนอผลที่ได้ และรับฟังความคิดเห็น
- การขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ (Expert Review) โดยขอให้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านช่วยตรวจสอบการตีความข้อมูล
- การทบทวนและแก้ไขข้อผิดพลาด (Data Rechecking) โดยตรวจสอบว่าการวิเคราะห์มีความสมเหตุสมผลและไม่มีข้อผิดพลาดเชิงเทคนิค

3.6 การนำเสนอผลการวิจัยและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่

การนำเสนอผลการวิจัยและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าใจและนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปปรับใช้ได้จริง การนำเสนอที่ดีต้องคำนึงถึงบริบทของพื้นที่ รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม และการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม

1. การเลือกวิธีนำเสนอผลการวิจัยที่เหมาะสมกับชุมชน โดยวิธีการนำเสนอผลการวิจัยต้องคำนึงถึงความเข้าใจของกลุ่มเป้าหมาย โดยควรใช้รูปแบบที่เข้าถึงง่าย ไม่ซับซ้อน และสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชน วิธีการนำเสนอที่เหมาะสม ได้แก่

- การจัดเวทีประชุมชุมชน (Community Forum) เป็นการจัดประชุมเพื่อให้ชุมชนได้รับทราบผลการวิจัย และเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เน้นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ อาจใช้รูปแบบการอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วม
- การนำเสนอผ่านสื่อที่เข้าใจง่าย เป็นการใช้แผนที่ แผนภูมิ และอินโฟกราฟิกที่ช่วยให้ข้อมูลซับซ้อนเข้าใจง่ายขึ้น โดยนำเสนอผ่านวีดิทัศน์หรือภาพถ่ายที่สะท้อนถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขในชุมชน
- การนำเสนอเชิงปฏิบัติการ (Participatory Demonstration) เป็นการสาธิตหรือทดลองวิธีการแก้ปัญหาที่พัฒนาในงานวิจัย เช่น การสาธิตการใช้เทคนิคการเกษตรแบบยั่งยืน หรือการจัดอบรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ทดลองและแสดงความคิดเห็น รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยจัดอบรมให้คนในชุมชนสามารถใช้แนวทางที่ได้จากการวิจัยไปปฏิบัติจริง และส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้และการขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียง

2. การรับฟังความคิดเห็นและปรับปรุงผลการวิจัยร่วมกับชุมชน

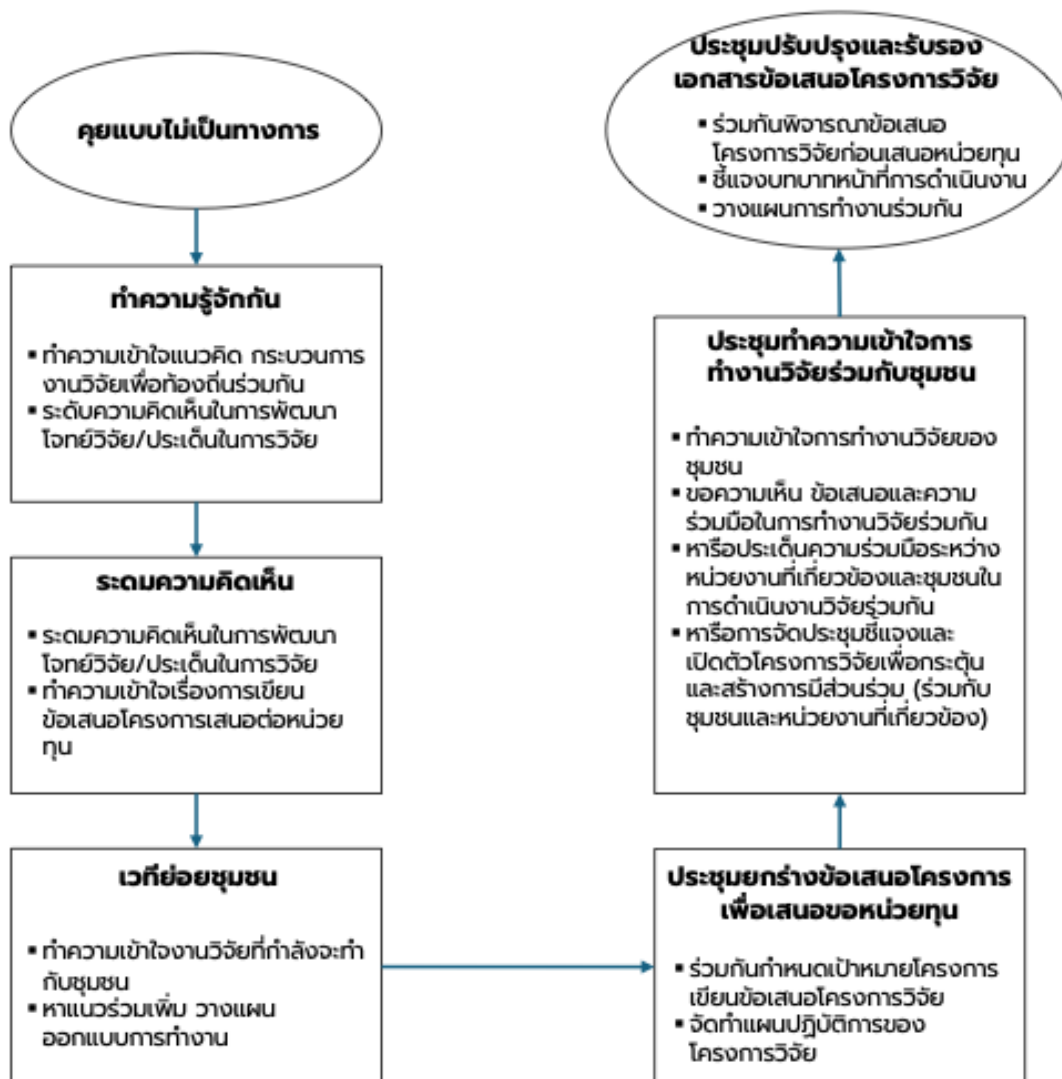
- การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยจัดประชุมเพื่อตรวจสอบว่าแนวทางแก้ไขปัญหานั้นนำเสนอสามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่ และเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่เสนอแนะหรือปรับปรุงแนวทางเพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
- การทดสอบและนำร่องแนวทางแก้ไขในพื้นที่ โดยนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปทดลองใช้ในชุมชนในวงจำกัด เช่น ทดลองใช้ระบบการจัดการขยะใหม่ในบางพื้นที่ก่อนขยายผล และประเมินผลลัพธ์จากการทดลอง และปรับปรุงแนวทางให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. การเผยแพร่และขยายผลสู่การนำไปใช้จริงในพื้นที่

- การทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อผลักดันนโยบาย โดยประสานงานกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) เพื่อให้ผลการวิจัยสามารถนำไปปรับใช้ในเชิงนโยบาย และจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน หรือกรมส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐท้องถิ่นนำข้อค้นพบไปใช้ในการวางแผนพัฒนา และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Policy Brief)
- การพัฒนาคู่มือหรือแนวปฏิบัติที่ชุมชนสามารถใช้ได้จริง โดยจัดทำคู่มือหรือแนวทางปฏิบัติ (Best Practice Guide) ที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้ได้ เช่น คู่มือการปลูกพืชแบบยั่งยืน หรือแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและมีภาพประกอบเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย
- การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อขยายผล โดยประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อให้สามารถขยายผลการวิจัยไปสู่พื้นที่อื่นๆ และจัดตั้งกลุ่มเรียนรู้หรือเครือข่ายชุมชนที่สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวทางปฏิบัติที่ดี
- การสร้างเนื้อหาผ่านสื่อดิจิทัล โดยใช้วีดิทัศน์หรือสื่อออนไลน์เพื่อเผยแพร่ผลการวิจัยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น ใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook หรือ YouTube ในการสื่อสารข้อมูล
- การทดลองใช้แนวทางแก้ไขในพื้นที่ (Pilot Implementation) โดยนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยไปทดลองใช้ในบางส่วนของชุมชนก่อนขยายผล และติดตามและประเมินผลลัพธ์เพื่อนำมาปรับปรุง

4. การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัย

- การจัดประชุมติดตามผล (Follow-up Meeting) โดยประเมินว่าชุมชนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ได้จริงหรือไม่ และสำรวจผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เช่น การลดต้นทุนในการผลิต หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน
- การเก็บข้อมูลและสะท้อนผลการใช้ประโยชน์ โดยสัมภาษณ์ชาวบ้านและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อรับฟังผลลัพธ์ของการนำไปใช้ และบันทึกกรณีศึกษาหรือเรื่องราวความสำเร็จที่สามารถเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่น
- การพัฒนาแนวทางเพิ่มเติมจากผลการวิจัย โดยนำข้อเสนอแนะจากการใช้ผลการวิจัยไปพัฒนางานวิจัยเพิ่มเติม และสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาแนวทางใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

ภาพที่ 3.4 ภาพรวมกระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ CBR

ส่วนที่ 4

แนวทางการจัดการและกองทุนสนับสนุน

4.1 แหล่งทุนสำหรับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research: CBR) ในประเทศไทยได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนหลักสองประเภท ได้แก่ ทุนวิจัยพื้นฐาน (Fundamental Fund: FF) และ ทุนวิจัยเชิงกลยุทธ์ (Strategic Fund: SF)

ทุนวิจัยพื้นฐาน (Fundamental Fund: FF) เป็นงบประมาณที่จัดสรรจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กองทุน ววน.) ในรูปแบบวงเงินรวม (Block Grant) เพื่อให้มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยบริหารจัดการโครงการวิจัยภายในองค์กร วัตถุประสงค์หลักคือการสนับสนุนการวิจัยที่สอดคล้องกับพันธกิจและยุทธศาสตร์ของสถาบัน รวมถึงตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมของประเทศ โดยมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะเปิดรับข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุน FF ในแต่ละปีงบประมาณ โดยมีการกำหนดแผนงานและกรอบการวิจัยที่ชัดเจน ซึ่งการเข้าถึงทุน FF ช่วยให้นักวิจัยสามารถดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของสถาบันและตอบสนองต่อความต้องการของประเทศ โดยมีการกำหนดกรอบการวิจัยที่ชัดเจนและการบริหารจัดการงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ

ทุนวิจัยเชิงกลยุทธ์ (Strategic Fund: SF) มุ่งเน้นการสนับสนุนโครงการวิจัยที่ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์และนโยบายสำคัญของประเทศ การจัดสรรทุนประเภทนี้มักดำเนินการผ่านหน่วยบริหารจัดการทุน (Program Management Unit: PMU) ต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการวิจัยที่เน้นตอบโจทยยุทธศาสตร์ของแผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมของประเทศ กระบวนการเริ่มจากการเปิดรับข้อเสนอหรือกรอบแนวคิดเบื้องต้นจากหน่วยงานที่สนใจ จากนั้นจะมีการประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาและจัดสรรทุน โดยหน่วยบริหารและจัดการทุน (PMU) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทุน SF ได้แก่

- สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สนับสนุนการวิจัยในหลากหลายสาขา
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) มุ่งเน้นการวิจัยด้านระบบสาธารณสุข
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สนช.) ส่งเสริมนวัตกรรมในภาคอุตสาหกรรมและธุรกิจ
- สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (สวก.) สนับสนุนการวิจัยด้านการเกษตร
- หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่และชุมชน

- หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนากำลังคน (บพค.) สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรและสถาบันอุดมศึกษา
- หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (บพข.) มุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

4.2 แนวทางการเขียนข้อเสนอขอทุน

การเขียนข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับทุนสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund: FF) และทุนสนับสนุนงานเชิงกลยุทธ์ (Strategic Fund: SF) จำเป็นต้องปฏิบัติตามแนวทางและหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อเพิ่มโอกาสในการได้รับการสนับสนุน ดังนี้

4.2.1 การศึกษารอบการวิจัยและแผนงานของสถาบัน

เป็นการตรวจสอบว่าข้อเสนอโครงการของคุณสอดคล้องกับกรอบการวิจัยและแผนงานที่สถาบันของคุณกำหนดไว้หรือไม่ เช่น มหาวิทยาลัยกำหนดกรอบการวิจัยในด้านต่าง ๆ เช่น เมื่อนำอยู่ทันสมัย, คุณภาพชีวิต, การท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความยั่งยืน การดำเนินการนี้สามารถทำได้ดังนี้:

- ศึกษายุทธศาสตร์และแผนพัฒนาของสถาบัน: เริ่มต้นด้วยการทบทวนเอกสารยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันของคุณ เพื่อทำความเข้าใจทิศทางการพัฒนาและประเด็นที่สถาบันให้ความสำคัญ ตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัย พ.ศ. 2566 – 2570 โดยมุ่งเน้นการเป็นกลไกหลักในการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ระบุประเด็นการวิจัยที่สอดคล้องกับกรอบการวิจัยของสถาบัน: เมื่อเข้าใจทิศทางและประเด็นที่สถาบันให้ความสำคัญแล้ว ให้ระบุว่าข้อเสนอโครงการของคุณสอดคล้องกับประเด็นเหล่านั้นอย่างไร เช่น หากสถาบันมุ่งเน้นการพัฒนา "เมื่อนำอยู่ทันสมัย" คุณอาจพิจารณาวิจัยเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของเมือง
- ปรับปรุงข้อเสนอโครงการให้สอดคล้องกับแผนงานของสถาบัน: ปรับแต่งข้อเสนอโครงการของคุณเพื่อให้สอดคล้องกับกรอบการวิจัยและแผนงานของสถาบัน เน้นย้ำถึงความสำคัญของโครงการที่มีต่อการบรรลุเป้าหมายของสถาบัน เช่น หากสถาบันให้ความสำคัญกับ "การท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความยั่งยืน" คุณอาจเน้นถึงวิธีที่โครงการของคุณจะส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- ปรึกษากับผู้บริหารหรือคณะกรรมการวิจัยของสถาบัน: หากมีข้อสงสัยหรือไม่แน่ใจว่าข้อเสนอโครงการของคุณสอดคล้องกับกรอบการวิจัยของสถาบันหรือไม่ ควรปรึกษากับผู้บริหารหรือคณะกรรมการวิจัยของสถาบันเพื่อขอคำแนะนำและปรับปรุงข้อเสนอให้เหมาะสม

4.2.2 การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และคุณสมบัติที่กำหนด

เป็นการตรวจสอบคุณสมบัติของหัวหน้าโครงการและทีมนักวิจัย เช่น การเป็นบุคลากรประจำ ไม่อยู่ระหว่างการลาศึกษาต่อ หรือไม่มีการค้างส่งรายงานการวิจัยจากโครงการก่อนหน้านี้

- สถานการณ์เป็นบุคลากรประจำ หัวหน้าโครงการควรเป็นอาจารย์หรือนักวิจัยที่เป็นบุคลากรประจำของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัยกำหนดว่าผู้สมัครต้องเป็นอาจารย์หรือนักวิจัยที่เป็นบุคลากรประจำของมหาวิทยาลัย รวมถึงนักวิจัยพันธมิตรของมหาวิทยาลัย
- สถานการณ์ลาศึกษาต่อ หัวหน้าโครงการและทีมนักวิจัยไม่ควรอยู่ระหว่างการลาศึกษาต่อหรือการลาประเภทอื่นที่อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการดำเนินโครงการวิจัย การปฏิบัติตามข้อนี้ช่วยให้มั่นใจว่าทีมนักวิจัยสามารถทุ่มเทเวลาและทรัพยากรให้กับโครงการได้อย่างเต็มที่
- การส่งรายงานการวิจัย หัวหน้าโครงการต้องไม่มีการค้างส่งรายงานผลการวิจัยจากโครงการก่อนหน้านี้ เช่น มหาวิทยาลัยระบุว่าผู้สมัครต้องไม่ค้างส่งรายงานผลการวิจัยในทุกประเภททุนวิจัย

4.2.3 การเลือกประเภทโครงการที่เหมาะสม

เป็นการพิจารณาว่าข้อเสนอโครงการของคุณเป็นโครงการวิจัยขนาดใหญ่ (ชุดโครงการวิจัย) หรือโครงการวิจัยขนาดเล็ก (โครงการวิจัยเดี่ยว) และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดสำหรับแต่ละประเภท

โครงการวิจัยขนาดใหญ่ (ชุดโครงการวิจัย)

- ลักษณะประกอบด้วยโครงการย่อยหลายโครงการที่มีความเชื่อมโยงกันภายใต้หัวข้อวิจัยหลักเดียวกัน
- จำนวนโครงการย่อยไม่น้อยกว่า 2 โครงการย่อย
- งบประมาณวงเงินรวมไม่เกิน 10 ล้านบาท โดยแต่ละโครงการย่อยมีงบประมาณไม่เกิน 1.5 ล้านบาท
- คุณสมบัติของหัวหน้าโครงการ
 - เป็นอาจารย์ ข้าราชการ หรือพนักงานสังกัดมหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - ไม่เป็นผู้ติดค้างส่งรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์หรือผลงานวิจัยจากโครงการก่อนหน้านี้

โครงการวิจัยขนาดเล็ก (โครงการวิจัยเดี่ยว)

- ลักษณะเป็นโครงการวิจัยที่ดำเนินการโดยทีมนักวิจัยเดี่ยว มีขอบเขตจำกัดและมุ่งเน้นประเด็นเฉพาะ

- งบประมาณไม่เกิน 1.5 ล้านบาท
- คุณสมบัติของหัวหน้าโครงการ
 - เป็นอาจารย์ ข้าราชการ หรือพนักงานสังกัดมหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - ไม่เป็นผู้ติดค้างส่งรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์หรือผลงานวิจัยจากโครงการก่อนหน้า

4.2.4 การจัดทำข้อเสนอโครงการอย่างครบถ้วน

โดยข้อเสนอโครงการ ควรประกอบด้วยข้อมูลสำคัญที่ครบถ้วน ได้แก่ ชื่อโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีการวิจัย งบประมาณที่เสนอขอ และผลลัพธ์ที่คาดหวัง รายละเอียดดังนี้

- ชื่อโครงการ โดยระบุชื่อโครงการวิจัยอย่างชัดเจนและกระชับ สะท้อนถึงเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการศึกษา
- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา โดยอธิบายถึงที่มาของปัญหาที่ต้องการวิจัย ความสำคัญ และความจำเป็นในการศึกษา รวมถึงการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงถึงช่องว่างของความรู้ที่โครงการนี้จะเติมเต็ม
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยระบุเป้าหมายที่ต้องการบรรลุจากการวิจัยอย่างชัดเจน ควรสอดคล้องกับปัญหาที่ระบุไว้และสามารถวัดผลได้
- วิธีการวิจัย โดยอธิบายขั้นตอนและกระบวนการที่จะใช้ในการดำเนินการวิจัย รวมถึงการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
- งบประมาณที่เสนอขอ โดยแจกแจงรายละเอียดค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับการดำเนินโครงการ เช่น ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าตอบแทน ค่าการเดินทาง และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ควรจัดทำรายละเอียดและเหตุผลสมผล
- ผลลัพธ์ที่คาดหวัง โดยระบุผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย ทั้งในแง่ของความรู้ใหม่ การประยุกต์ใช้ หรือประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ

4.2.5 การปฏิบัติตามขั้นตอนการส่งข้อเสนอโครงการ

การส่งข้อเสนอโครงการวิจัยผ่านช่องทางที่สถาบันกำหนดเป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องปฏิบัติตามเคร่งครัด เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปอย่างราบรื่น สำหรับประเทศไทย ระบบข้อมูลสารสนเทศวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (National Research and Innovation Information System: NRIIS) เป็นช่องทางหลักที่ใช้ในการยื่นข้อเสนอโครงการวิจัย นอกจากนี้ สถาบันหรือหน่วยงานบางแห่งอาจมีระบบภายในของตนเอง ดังนั้น ควรตรวจสอบข้อกำหนดเฉพาะของสถาบันของคุณด้วย

- ขั้นตอนการส่งข้อเสนอโครงการผ่านระบบ NRIIS

- ลงทะเบียนผู้ใช้งาน หากยังไม่มีบัญชีผู้ใช้ในระบบ NRIIS ให้ลงทะเบียนเป็นผู้ใช้งานใหม่ โดยไปที่เว็บไซต์ <https://nriis.go.th> แล้วคลิกที่ "ลงทะเบียนผู้ใช้งาน"
- กรอกข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามที่ระบบกำหนด
- เข้าสู่ระบบ
 - เมื่อมีบัญชีผู้ใช้แล้ว ให้เข้าสู่ระบบโดยเลือกสถานะผู้ใช้งานเป็น "นักวิจัย/ผู้เสนอขอรับทุน/ผู้เสนอขอรับรางวัล"
 - กรอกชื่อผู้ใช้และรหัสผ่านที่ได้ลงทะเบียนไว้
- ยื่นข้อเสนอโครงการ
 - หลังจากเข้าสู่ระบบ ให้คลิกที่เมนู "ทุนวิจัยที่เปิดรับ" เพื่อดูทุนวิจัยที่กำลังเปิดรับข้อเสนอ
 - เลือกทุนที่ต้องการยื่นข้อเสนอ แล้วคลิก "ยื่นข้อเสนอ"
 - กรอกข้อมูลโครงการตามที่ระบบกำหนด เช่น ชื่อโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีการวิจัย งบประมาณ และผลลัพธ์ที่คาดหวัง
 - เพิ่มคณะผู้วิจัย โดยค้นหาชื่อผู้ร่วมวิจัยและระบุตำแหน่งในโครงการ รวมถึงสัดส่วนการมีส่วนร่วม
 - บันทึกข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องก่อนส่งข้อเสนอโครงการ
- การรับรองจากหน่วยงานต้นสังกัด
 - หลังจากส่งข้อเสนอโครงการผ่านระบบ NRIIS แล้ว หน่วยงานต้นสังกัดของนักวิจัยต้องทำการรับรองข้อเสนอโครงการในระบบภายในระยะเวลาที่กำหนด
 - นักวิจัยควรติดตามและประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อให้การรับรองเป็นไปอย่างราบรื่น
- การปฏิบัติตามกำหนดเวลา
 - การยื่นข้อเสนอโครงการและการรับรองจากหน่วยงานต้นสังกัดต้องดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนดในประกาศรับข้อเสนอการวิจัยและนวัตกรรม หากพ้นกำหนดเวลา ข้อเสนอโครงการอาจไม่ได้รับการพิจารณา ดังนั้น ควรตรวจสอบและปฏิบัติตามกำหนดเวลาอย่างเคร่งครัด

4.3 การบริหารโครงการวิจัยให้มีประสิทธิภาพ

การบริหารโครงการวิจัยให้มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้ กระบวนการบริหารจัดการโครงการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

การวางแผนโครงการวิจัย (Research Project Planning)

- กำหนดขอบเขตของโครงการ: ระบุปัญหาการวิจัยอย่างชัดเจน โดยวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน กำหนดคำถามวิจัย และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย
- ออกแบบการวิจัย: วางแผนโครงสร้างและกลยุทธ์ในการดำเนินการวิจัย กำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้อง และเลือกวิธีการวิจัยที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่น่าเชื่อถือ

การดำเนินงานโครงการวิจัย (Research Project Implementation)

- จัดสรรทรัพยากร: บริหารจัดการทรัพยากรที่จำเป็น เช่น บุคลากร งบประมาณ และอุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย
- ติดตามความก้าวหน้า: กำหนดเป้าหมายและระยะเวลาในการดำเนินงาน ติดตามความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงวิธีการดำเนินงานเมื่อพบปัญหาหรืออุปสรรค

การสรุปและรายงานผลโครงการวิจัย (Research Project Conclusion and Reporting)

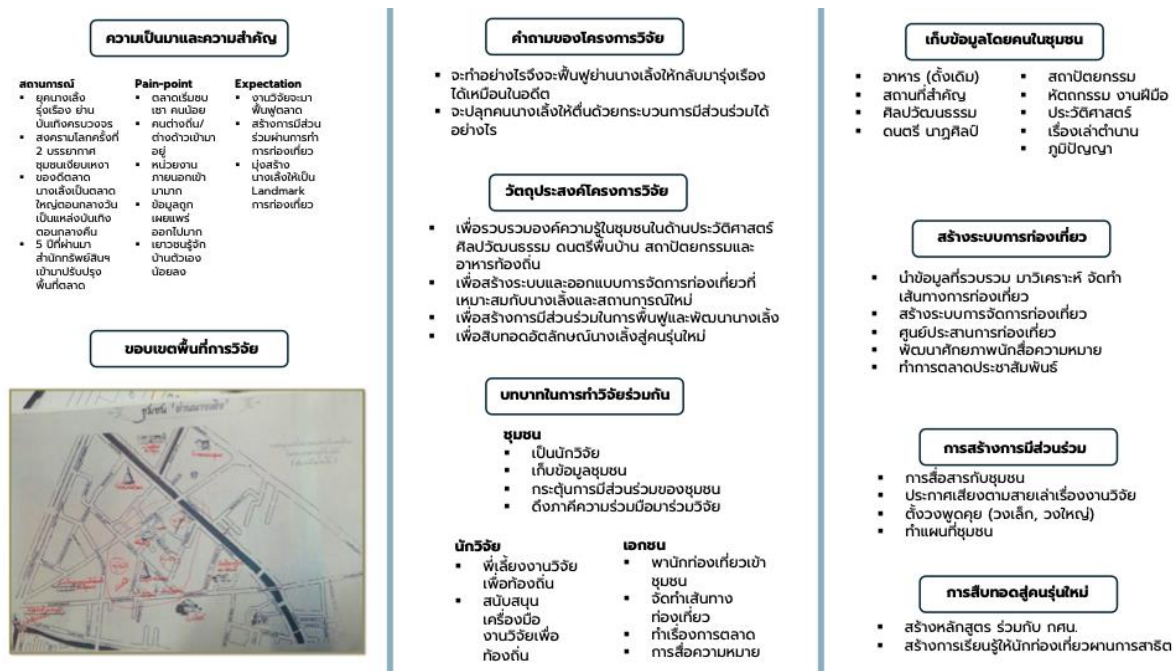
- วิเคราะห์และสรุปผล: ประมวลผลข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัย วิเคราะห์และสรุปผลลัพธ์ที่ได้
- รายงานผลการวิจัย: จัดทำรายงานที่ครอบคลุมทุกขั้นตอนของการวิจัย และเผยแพร่ผลการวิจัยต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ส่วนที่ 5

กรณีศึกษาการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

5.1 ตัวอย่างโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ

ตัวอย่างการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research: CBR) เน้นความสำคัญของการเข้าใจบริบทของชุมชน การตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน และการสร้างความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและชุมชนในทุกขั้นตอน ที่สะท้อนถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชนในลักษณะของการวิจัยที่ช่วยแก้ปัญหา และพัฒนา เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในระยะยาวสำหรับชุมชนรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ 5.1 ตัวอย่างการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น กรณีศึกษานางเลิ้ง

กระบวนการเริ่มต้นการวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้มุ่งเน้นไปที่การทำความเข้าใจ ปัญหา (Pain-point) ที่เป็นอุปสรรคสำคัญของชุมชน เช่น ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น การขาดการเข้าถึงทรัพยากรหรือบริการพื้นฐานในพื้นที่ หรือปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ไม่เพียงพอจากอาชีพหลักของชุมชน นอกจากนี้ การพิจารณาปัญหาที่มีความเฉพาะเจาะจงของแต่ละชุมชนยังช่วยให้การออกแบบงานวิจัยมีความชัดเจนและตรงเป้าหมายยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันนักวิจัยต้องให้ความสำคัญกับความคาดหวัง (Expectation) ของชุมชน

เช่น ความต้องการในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมอาชีพ หรือการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม โดยความคาดหวังเหล่านี้สามารถสะท้อนถึงแรงจูงใจและความพร้อมของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนที่มีศักยภาพด้านวัฒนธรรม อาจมีความคาดหวังให้การวิจัยช่วยส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ การวิเคราะห์ยังต้องคำนึงถึง ศักยภาพในพื้นที่ ซึ่งหมายถึงทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำหรือพื้นที่ป่าไม้ หรือทรัพยากรมนุษย์ เช่น ผู้นำชุมชนที่มีความรู้และประสบการณ์ รวมถึงวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ การเข้าใจศักยภาพในพื้นที่จะช่วยให้นักวิจัยสามารถออกแบบงานวิจัยที่ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

กระบวนการถัดมา คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยกำหนดขอบเขตและเป้าหมายของการวิจัยให้ชัดเจน โดยวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ดีจะต้องสะท้อนถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่จับต้องได้จริง ขั้นตอนนี้เริ่มต้นจากการเน้นการรวบรวมองค์ความรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยอาศัยการพูดคุยกับผู้นำชุมชน การสังเกต และการจัดเวทีระดมความคิดเห็น องค์ความรู้เหล่านี้จะช่วยให้การวิจัยสะท้อนตัวตนของชุมชนอย่างแท้จริง และสร้างฐานข้อมูลที่สามารถนำไปต่อยอดได้ในอนาคตในขณะเดียวกัน การสร้าง ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญของวัตถุประสงค์งานวิจัย การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยให้เข้าใจรากฐานของปัญหาและบริบทที่ชุมชนเผชิญ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ หรือสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ การเข้าใจเรื่องราวในอดีตยังช่วยให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตน และสามารถใช้ประวัติศาสตร์เป็นจุดแข็งในการพัฒนา เช่น การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญในพื้นที่ นอกจากนี้ วัตถุประสงค์ของงานวิจัยยังมุ่งเน้นการ พัฒนาแนวทางที่นำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนได้จริง ซึ่งหมายถึงการกำหนดวิธีการหรือเครื่องมือที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา เช่น การพัฒนาระบบจัดการขยะในชุมชน การปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีมูลค่าเพิ่ม แนวทางเหล่านี้ต้องออกแบบโดยอ้างอิงจากข้อมูลที่รวบรวมมาอย่างรอบด้าน และต้องผ่านการปรึกษาหารือร่วมกับชุมชน เพื่อให้แน่ใจว่าสามารถนำไปใช้ได้จริง และตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

กระบวนการถัดมา คือ การกำหนดบทบาทของชุมชนและนักวิจัย ที่เน้นการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างชุมชนและนักวิจัย โดยชุมชนมีบทบาทสำคัญในฐานะ "ผู้วิจัยร่วม" ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงแหล่งข้อมูล แต่ยังมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การระบุปัญหา การออกแบบการวิจัย ไปจนถึงการวิเคราะห์ข้อมูลและนำผลการวิจัยไปใช้จริง การที่ชุมชนมีบทบาทเชิงรุกเช่นนี้ช่วยเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการวิจัย และทำให้ผลลัพธ์ตอบโจทย์ความต้องการในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ในขณะเดียวกันนักวิจัยทำหน้าที่เป็น ผู้สนับสนุนทางวิชาการ โดยใช้ความรู้และทักษะเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยชุมชนในด้านที่จำเป็น เช่น การออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก หรือการนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง นักวิจัยยังช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนและการดำเนินงานที่เป็นระบบ เช่น การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และโอกาสของชุมชนเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม ส่วนหนึ่ง

ของบทบาทสำคัญในกระบวนการวิจัย คือการ สร้างระบบสนับสนุนการท่องเที่ยว ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น การพัฒนา สื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่ เช่น โบราณวัตถุ เว็บไซต์ หรือสื่อโซเชียลมีเดียที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการ จัดทำเส้นทางท่องเที่ยว ที่ออกแบบให้เชื่อมโยงกับจุดเด่นของพื้นที่ เช่น เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมที่พาชมงานศิลปะพื้นบ้าน วัดเก่าแก่ หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชุมชน การพัฒนาเหล่านี้ไม่เพียงช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ยังส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม

กระบวนการถัดมา คือ การเก็บข้อมูลในชุมชน ที่ช่วยให้นักวิจัยสามารถเข้าใจบริบทและลักษณะเฉพาะของชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง การเก็บข้อมูลในชุมชนมุ่งเน้นการใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและครอบคลุม โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการเก็บข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ได้สะท้อนความเป็นจริงและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง หนึ่งในวิธีการที่สำคัญคือการ เก็บข้อมูลเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้นักวิจัยเข้าใจวัฒนธรรมการบริโภคที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การผลิตอาหาร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ ตัวอย่างเช่น การศึกษาสูตรอาหารพื้นบ้าน วิธีการทำอาหารที่สืบทอดกันมา หรือวัตถุดิบที่มีเฉพาะในพื้นที่ การเก็บข้อมูลด้านอาหารไม่เพียงช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ยังสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในเชิงเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารสำหรับตลาดนักท่องเที่ยว การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ สถานที่สำคัญ และ ศิลปวัฒนธรรม เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน ข้อมูลนี้รวมถึงการสำรวจวัด โบราณสถาน ตลาด หรือแหล่งธรรมชาติที่เป็นจุดเด่นของพื้นที่ การเก็บข้อมูลยังรวมถึงการบันทึกกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น งานประเพณี การแสดงดนตรีพื้นบ้าน หรือหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ การเก็บข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้นักวิจัยสามารถนำเสนอวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกส่วนที่สำคัญคือการเก็บข้อมูลด้าน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้นักวิจัยและชุมชนเข้าใจรากฐานของปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในอดีตที่ส่งผลต่อปัจจุบัน ข้อมูลนี้อาจมาจากเอกสารประวัติศาสตร์ บันทึกเก่า ๆ หรือการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน เช่น ผู้อาวุโสหรือผู้นำชุมชน ข้อมูลประวัติศาสตร์ยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนและใช้เป็นจุดขายในการพัฒนาการท่องเที่ยว ในกระบวนการนี้ นักวิจัยควรใช้วิธีการที่ผสมผสาน เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการใช้เครื่องมือเชิงภาพ เช่น แผนที่ชุมชน หรือการถ่ายภาพ การเก็บข้อมูลเหล่านี้ควรดำเนินการโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในฐานะผู้ให้ข้อมูลและผู้ช่วยวิจัย เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ได้สะท้อนความจริงและตอบโจทย์ความต้องการของชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมระยะยาว มุ่งเน้นการสร้างคามยั่งยืนและการพัฒนาความสามารถของชุมชนในระยะยาว โดยกระบวนการนี้รวมถึง การฝึกอบรม การสร้างหลักสูตร และ การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เพื่อให้พวกเขาสามารถสืบสานและต่อยอดผลลัพธ์ของงานวิจัยได้อย่างต่อเนื่อง การฝึกอบรมเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยพัฒนาทักษะเฉพาะทางให้กับคนในชุมชน เช่น การฝึกอบรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการโครงการ หรือการพัฒนาทักษะในสายงานเฉพาะ เช่น การทำหัตถกรรม การเกษตรเชิงยั่งยืน หรือการบริการนักท่องเที่ยว การฝึกอบรมเหล่านี้มักดำเนินการผ่านกิจกรรม

เชิงปฏิบัติที่คนในชุมชนสามารถเรียนรู้และลงมือทำได้จริง โดยนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญทำหน้าที่เป็นวิทยากร หรือตัวกลางที่ถ่ายทอดความรู้ กระบวนการนี้ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนในการบริหารจัดการ โครงการต่าง ๆ ด้วยตนเอง การสร้างหลักสูตรเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ระยะยาว หลักสูตรเหล่านี้อาจถูกพัฒนาเพื่อนำไปใช้ในโรงเรียนชุมชน หรือเป็นคู่มือการอบรมสำหรับคนในพื้นที่ ตัวอย่างของหลักสูตรที่พัฒนาจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น หลักสูตรการจัดการขยะในชุมชน หลักสูตรการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น หรือหลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หลักสูตรที่สร้างขึ้นควรมีเนื้อหาที่เรียบง่าย เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อให้คนในพื้นที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และยังช่วยให้ความรู้ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเป็นกระบวนการที่เน้นการเสริมสร้างความสามารถในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ การพัฒนาศักยภาพนี้ครอบคลุมตั้งแต่การส่งเสริมการเป็นผู้นำ การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงกลยุทธ์ ไปจนถึงการพัฒนาทักษะทางเทคนิคเฉพาะด้าน เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การตลาดออนไลน์ หรือการเขียนแผนธุรกิจ การเสริมสร้างศักยภาพนี้ไม่เพียงช่วยให้ชุมชนสามารถดำเนินงานตามแนวทางที่ได้จากงานวิจัย แต่ยังสามารถปรับตัวและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

5.2 บทเรียนที่ได้จากการดำเนินการวิจัยในบริบทต่างๆ

บทเรียนเรื่องการเข้าใจบริบทและความต้องการเฉพาะของชุมชน ชุมชนแต่ละแห่งมีความหลากหลายในด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ การเริ่มต้นด้วยการศึกษาและวิเคราะห์บริบทเฉพาะ รวมถึงปัญหา (Pain-point) และศักยภาพในพื้นที่ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานวิจัยตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง การใช้กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดประเด็นปัญหา ไปจนถึงการพัฒนาทางออก ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความเป็นเจ้าของในผลลัพธ์ของงานวิจัย

บทเรียนเรื่องการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องอาศัย ความสัมพันธ์ที่ดีและความไว้วางใจ ระหว่างนักวิจัยและชุมชน การทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดช่วยให้ชุมชนรู้สึกมีส่วนร่วมและมั่นใจในกระบวนการวิจัย บทเรียนที่สำคัญในส่วนนี้คือการสื่อสารอย่างเปิดเผย การรับฟังความคิดเห็น และการเคารพในมุมมองของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำงานร่วมกันประสบความสำเร็จ

บทเรียนเรื่องการผสมผสานความรู้พื้นถิ่นเข้ากับความรู้ทางวิชาการ ความรู้พื้นถิ่นของชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต หรือภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม สามารถนำมาเป็นจุดแข็งที่ช่วยให้งานวิจัยมีความเชื่อมโยงกับชุมชน ในขณะเดียวกัน การนำความรู้ทางวิชาการ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ หรือเทคนิคการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มาผสมผสานกับความรู้พื้นถิ่น ทำให้งานวิจัยสามารถสร้างผลกระทบที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

บทเรียนเรื่องการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต้องมีระบบสนับสนุนที่ดีเพื่อให้ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่ายท้องถิ่น หรือการจัดทำคู่มือปฏิบัติที่ชุมชน

สามารถใช้ได้อย่างง่ายดาย บทเรียนที่ได้คือ การเตรียมแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน และการสร้างกลไกติดตามผล เพื่อประเมินความสำเร็จและปรับปรุงผลลัพธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

บทเรียนเรื่องการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ที่ช่วยให้ผลลัพธ์ของการวิจัยสามารถต่อยอดและคงอยู่ในระยะยาว การฝึกอบรม การสร้างหลักสูตร หรือการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในพื้นที่ ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายชุมชนที่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ยังช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งในระยะยาว

บทเรียนเรื่องการจัดการความท้าทายที่เกิดขึ้นจากความหลากหลายของชุมชนเช่น ความแตกต่างด้านความคิดเห็นหรือความคาดหวัง การเรียนรู้ที่จะจัดการกับความหลากหลายนี้อย่างสร้างสรรค์ เช่น การจัดประชุมร่วม การเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มในชุมชนมีส่วนร่วม และการหาจุดสมดุลในการตัดสินใจ เป็นบทเรียนที่สำคัญในการดำเนินการวิจัย

บทเรียนเรื่องความสำคัญของการประเมินผลและการต่อยอดงานวิจัย การติดตามผลลัพธ์และการประเมินว่าชุมชนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ได้จริงหรือไม่ ช่วยให้นักวิจัยสามารถปรับปรุงกระบวนการในอนาคตได้ นอกจากนี้ การสร้างนวัตกรรมจากผลการวิจัย เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับผลลัพธ์

ส่วนที่ 6

แหล่งที่มาและอ้างอิง

ทรงพรพาณิชย์, สุภาวิณี (2567). แนวคิดและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research). การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความรู้คณาจารย์คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2567

